

A MAGYAR NEMZET EREDETE*

JOÓ TIBOR

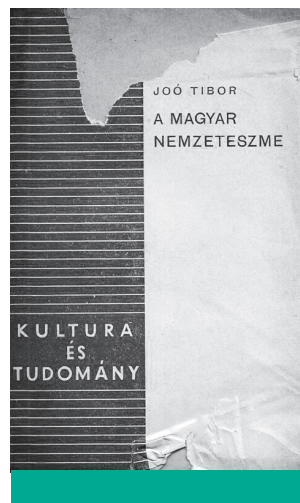
Szent István királyunk politikai végrendeletében, fiához intézett *Intelmei* között van egy szakasz, mely manapság sok csodálkozásra és vitára adott alkalmat. „Az egynyelvű és egyszokású ország gyenge és törékeny.” Alig van politikai felfogás, mely különösebben hangzanék ma. Ma nemcsak a politikai elmélet, de a valóságos történet is azt igazolja, hogy a soknyelvű és sokszokású ország a törékeny; a nemzetiségekkel terhelt országok küzdenek örökös zavarokkal, válságokkal, sőt a föloszlás rémével. Mi vitte hát erre a fölfogásra azt a férfit, ki minden idők legnagyobb politikai lángelméi sorába tartozott?

Egy eszme jelentéséről alkotott fogalom mindig tapasztalati ösztönzésből alakul ki. A nemzetfogalom is szükségszerűen olyanra alakul, amilyenre tapasztalati alapokat lelek kialakítóit. Hiszen ma is azt tartjuk igazi nemzetnek, aminőben mi élünk. A magyar nemzet pedig a nyugatitól annyira eltérő közösségi formákból sarjadt ki, hogy fejlődése s vele nemzetfogalmának alakulása is gyökeresen más irányba indult, mint nyugaton.

NOMÁD NEMZET(SÉG)

Európa germán–román és szláv népeinek ősi, természetes közösségi formája a családból kinövő törzs volt. Lezárt kis csoportokban szervezkedtek és éltek, azokban érezték magukat otthon, s így már eredetileg kifejlődött bennük az elzárkózás törekvése övéik körében, mit szoros vérségi kapcsolat fűz össze. A közösség alapja tehát eredetileg a közös származás, a vérség, s vele a közös szokások és nyelv. Településük földrajzi körülményei is ebbe az irányba alakították közösségüket. Ez a gyalogos, vadászó–halászó, földművelő népség hegyek közt, erdőkben, folyó völgyekben élt, zárt, szűk tájakon, csoportonként egymástól elkülönítve. Életmódjuk, foglalkozásaik is olyanok voltak, hogy kis csoportokban is elboldogulhattak, nagy embertömegek összefogására semmi gyakorlati szükség nem volt. A hódítás vágya sem támadhatott fel bennük spontán, mert szolgákra nemigen volt szükségük, sem új nagy földterületekre, s szerveztük és gyalogos mivoltuk sem volt alkalmas a hódításra. Ha hódító, terjeszkedő szellem lábra kapott köztük, az idegen hatásra történt. Eredetileg autarkióra voltak alkotva. A birodalom merőben idegen gondolat számukra. Nagy Károly császársága idegen – római – hagyomány felújítása, mesterséges képződmény, halála után ténylegesen legott szét is bomlik, s nem az egyeduralomért vívott harcban, hanem felosztás útján. Nem is a franknak, hanem Rómának jutott eszébe. Birodalomban, melynek lényege, hogy sokféle népet tart egy nem-nemzeti államkeretben, nem érezték jól magukat, nem volt természetes állapot számukra, kikíváncoztak belőle. Herder birodalomellenességében az ősi germán érzület szólalt meg.

* Joó Tibor *A magyar nemzeteszme* című, 1939-ben a Franklin Társulatnál megjelent könyvének második fejezetéből (26., 30–42., 54–55.) és harmadik fejezetének első lapjairól (57–58.) közöljük a szöveget, amelyet néhány helyen rövidítettük és alcímmel láttunk el. (A szerk.)



Joó Tibor: *A magyar nemzeteszme* (1939)

Joó Tibor (1901–1945)
a '40-es évek elején
(Tükör, 1941. 3. szám,
belső borító)



Az eurázsiai lovasnomádok természetes közösségi formája viszont éppen a birodalom volt. Ezek a pusztalakó lovasok állattenyésztők voltak s oly nagy kiterjedésű tájakon voltak otthon, aminőt a germán gyalogosok elgondolni sem tudtak. Vagyonuk, hatalmas állatállományuk olyan természetű volt, hogy egyrészt állandó őrizetet kívánt, hiszen az ellenség könnyen elragadhatta vagy megsemmisíthette, másrészt csábított is az elrablásra, a hódításra. Az egyre növekvő állatállomány új meg új legeltető területet kívánt, mikről talán más birtoklót kellett elűzni, s ez megint csak harcias, hatalomra, uralomra törő természetet fejlesztett. De a szaporodó jószág pásztort is kívánt, egyre többet. A harcos pásztorok tehát nem lehettek iparúzők, földművelők; szolganépek kellettek erre, vagy városokat kellett megszállani, kifosztani. Emellett természetes módon, hamar kifejlődhetett az a felfogás, hogy a „munka” nem előkelő; szabad férfihez csak a harc illik. Ezzel pedig egyedül a jószág illett össze, ami nem jár „munkával”. Ellenben együtt jár egy csomó képesség kifejlődésével és szükségességével, melyek magasabb és a fölény érzésével jutalmazó értelmi képességek.

A nomád életérzésnek pásztori ősfarmáját igen érdekesen mutatja egy mai öreg gulyás nyilatkozata:

„Tudott élete csak a pásztornak van. Tapasztalata, magánpróbálata felér két gazdáéval. Ugyan mék gazdának van annyi a kis agya hátuljába, mint a pásztornak. Mer a gazda, ha megakad, a szomszéd, a koma, a sógor, mindenki itt van, hogy megbeszélhesse vele a maga dógát. Nincs a maga eszire utalva. De a pásztor mindennap más helyzetbe kerül. Nem lát maga körül senki mást, csak az egy jó Istent. Azt se látja, csak érzi. Senki körülötte. Mégis el kell határoznia egy szemrebbenés nem sok, kevesebb idő alatt, hogy mit csináljon. Nincs kitől tanácsot kérnie. Tennie kell. Mer bizony, sokszor ettől függ az élete is. Parasztembernek csak a vagyon. A pásztor meg csak neveti. Takarítván nem törődik vele, ha az szánt-vet, néki arra nincs gondja... Az én sarkamat nem tapossa senki, mint a cseléd sarkát. Engem nem kell hajtani. Lám, eleresztenek 67 darab marhával egy idegen vármegyébe. Hetekig itt leszek. Egy vagyon van rám bízva. Meg is őrzöm. A pásztor nem áll szóba a pugrissal, mert különbnek érzi magát annál.”

Ahogy ez az alföldi pásztor beszél, gondolkodik és érez ma, úgy beszélt, gondolkozott, érzett az őse ezer-kétezer évvel ezelőtt a szteppén. Ebben az életformában, mely múlhatatlanul megköveteli az állandó figyelmet, a viszonyok mérlegelésének, az éles fölismerésnek képességét, a gyors és célszerű elhatározást, a végrehajtás következetességét, hajlékonyságát, határozottságát és ügyességét, az erélyt és parancsoló akaratot, a lankadatlan szellemi éberséget, egyszóval a felismerő, irányító, rendező értelem szakadatlan jelenlétét, természetes módon fejlődhetett ki e képességek mindennél többre becsülése, a gyakorlata feletti öröm, s a fölény öntudata és az uralomra való természetes jog érzete. A táj háttartalanságának állandó benyomása, a röghöz kötöttség érzésének teljes hiánya, végül a hatalom eszközének, a fegyveres lovasnak öntudata pedig természetes forrásává vált a terjeszkedő uralom, a birodalom vágyának.

S a nomád lovas uralkodott is. Ő uralkodott évezredekken keresztül Kelet és Nyugat határának határtalan tájain, sokféle népei fölött. A viszonyok itt egészen sajátosak voltak, az uralmat is csak sajátos politikai módszerekkel lehetett gyakorolni. S a nomád lovast éppen e politikai módszerek birtoka tüntette ki.

E tájakon, a népek szülőhelyén, mely rajait egyre bocsátotta nyugat felé, rengeteg különböző fajú, nyelvű, etnikumú néptörzsek élt összekeveredve, e térségeken, melyeket természetes határok sem tagoltak és osztottak zárt vidékekre. A népek örökös hullámzásban voltak itt, mint a tenger, s a viharok egyre kavarták őket a rájuk zúduló lovasok képében. E lovasok egymás közt is összezsaptak, hol egyik, hol másik csoport ragadta magához a főhatalmat a többi fölött, s terjesztette uralmát határtalanul, míg a belső viszály, mely az uralkodó családban a trónutódláson kitört, vagy egy nagyobb külső erő szét nem pattantotta azt. Ilyen viszonyok között az uralkodó nép nem törődhetett hódoltjainak nyelvvel és szokásaival, nem törekedhetett beolvasztásukra, mert e törekvés meddő vergődésben örölte volna fel erőit és idejét. Az uralom egyetlen módja az volt itt, hogy az uralom a különböző népek fölött helyezkedik el, őket pedig meghagyja népiségük szabad élésében. E szükség aztán elvet teremtett, s ugyanaból a tisztán és egyetemesen emberi forrásból, mint a római birodalomban, e nomád birodalmakban is kifejlődött a törekvés, hogy mintegy az egész emberiség – a maga sokszínű teljességében – egyesíttessék bennük. E sokszínűség válik önértékük, büszkeségük alapjává. Attila birodalmában valóban az egész akkori világ élt együtt, minden nép a maga módján. Dzsingisz kán azzal dicsekszik, hogy fővárosában minden isten és vallás otthont talált. Géza fejedelmünk természetes gesztussal nyit utat az akkori világ két hallatlan ellentétének, Bizáncnak és Rómának, s a kétféle kereszténységnek.

Ez a nomád uralom türelmes volt és könnyű – szinte kívánkozik nyelvünkre a racionalizmus és felvilágosodottság szava. Távolról sem az a vad zsarnokság volt, aminek még nemrégiben is képzeltük. Az uralkodás művészete éllette. A hódítást e harcosok valóban kemény fegyverekkel hajtották végre, ebben nem különböztek a történet többi hódítóitól. A megfélemlítés, a rettenetes benyomás keltése taktikai szükségszerűség is volt, mert a terjeszkedés elején rendszerint kevesen voltak. A számot a fellépéssel kellett pótolni. De amint a hódítás és hódolás lezajlott, a hatalom nem kívánt egyebet, mint annak a szolgáltatásnak a teljesítését, amit a birodalom céljai megkívántak, s az uralkodó előírt. Szokásait, életmódját, kultúráját, erkölceit, hitét azonban senkinek sem érintette. Sőt szívesen tanult táglátkörű, eleven, fogékony, elfogulatlan és vállalkozó szellemével. A kultúrát és civilizációt nemhogy pusztította volna, de fejlesztette. A mai történettudomány már kimutatta, hogy az összes ősi magaskultúrákat e nomádok teremtették meg, amikor a földműves népek parasztkultúrájára rátelepedtek. Átvették a kész alapokat, de fölényes szervezőképességükkel azonnal észrevették, mit lehet belőlük fejleszteni, s kikényszerítették e fejlődést. A nomád nem lehetett maradi és elzárkózó: nem ismert korlátokat, és megszokta a száguldást. A képzelőerő, nagyratörés, az élet teljességének szertelen vágya – melynek annyiféle megnyilatkozása lehetséges – hozzátartoztak a nomád lelki alkatához. Csak a maga lovasélete, hadiművészete és politikája volt az, amit híven őrzött

**a nomád lovas
sajátos politikai
módszerrel uralkodott**

a nomád. Ez volt életformájának lényege, legegényibb sajátsága, s nemcsak mívoltának, de létének is biztosítója. Ezzel és ebben élt és halt. S valójában csak ezt vette komolyan, ezt becsülte; minden mást kissé lenézett és könnyen kezelte. A természetes úr és született harcos magatartása ez. Az élet legfőbb értéke a hatalom érzete, a diadal élménye, az uralkodás művészetének gyakorlása. Hozzá képest minden más emberi cél másodrendű, melyre fölényel lehet tekinteni. A nomád akkor emelkedik az élet csúcspontjára, mikor kagánként trónol magasan „a négy világtáj” összes népei felett.

Ez az életforma természetesen hallatlanul vonzó volt az uralomba vett népekre. Mi sem volt kívánatosabb előttük, mint hogy ők is uraikhoz hasonlókká, s ezzel az uralkodó réteg tagjaivá váljanak. S a felemelkedés nem is volt oly nehéz. A nomád lovas nem ismert faji kizárólagosságot vagy kasztelzárkózást. Ő nem leszarmazás, hanem felvétel, befogadás útján, nem vérségi alapon, hanem életforma szerint fejlesztette közösségét. Ez a lényeges különbség közte és a germánok-szlávok között. S az életforma felvétele sem volt körülményes, mert inkább gyakorlati és jellembeli követelményeket támasztott, nem pedig a belső szellemi kultúra nehezebben változó dolgaiban. Ezekben inkább a nomád tanult. Az átalakulás legbensőségesebb pecsétje pedig annak a büszkeségnek a felébredése volt, mely lelkük mélyéig áthatotta e lovasokat, s mely a természetes fölény érzetéből és nagy uralmi hagyományokból fakadt.

A közösségi élet alapja, maga a család sem volt már elzárkózó a nomádoknál. A nomádnak a vagyona, állatállománya olyan természetű, hogy egyre növekszik, s emellett felkelti az együtt-tartás vágyát. Az örökösök tehát együtt maradnak a vagyon kedvéért, s azért is, mert együtt könnyebben legeltethetik

a jószágot. Ez a szempont, különösen, ha híre jár egy-egy családfő eszének és ügyességének, nemcsak a közvetlen leszarmazókat tartja együtt a nagycsaládban, hanem a vőket, sógorokat, sőt távolabbi rokonokat is odacsábítja. Így alakul ki a nemzetség. S ekkor már idegenek is csatlakoznak, akár azért, hogy kisebb vagyonukkal betársulva, a nagy vagyon előnyeit élvezzék a kö-

zös birtoklásban, akár mint vagyontalan pásztorok, szolgák. Az együttélés ezeket is csakhamar rokonná teszi. A vérségi összetartozás tehát, amint duzzad a nemzetség, egyre inkább csak szimbólum lesz. A rokonság azon alapszik, hogy a tagok a közösségnek – melyet még mindig az eredeti biológiai közösséget jelentő névvel neveznek, holott már nem az – érdekeit szolgálják szívvel-lélekkel, azzal valóban egynek érzik magukat, és magukénak fogadják hagyományait, mint ahogy az is magáévá fogadja őket. E nomád nemzetség tehát olyan, *mintha* vérségi közösség volna, pedig csak azon az érületi és akarati közösségen nyugszik, amelyet *mintha* a vér hozott volna létre. A közös származást lelki tényező pótolja tehát már a nemzetség formájában.

a közösséget nem vérségi alapon, hanem életforma szerint fejlesztették

FELÜLRÉTEGZETT TÁRSADALOM

A nomád birodalmat maga az uralkodó személye tartja össze. Mindenki az ő népe, aki hatalma alá tartozik. Tekintélyen alapul tehát a birodalom, de tekintélyen alapul az egész társadalom a nomádoknál. A vezetők és vezetettek viszonya nem megegyezésen alapul, hanem az értelmi és anyagi erők előtt való meghódoláson. Ezzel együtt jár, hogy a tekintélyt állandó erőfeszítéssel kell ébren tartani, újra és újra ki kell vívni, de másrészt ki is lehet vívni. Mindenki biztosíthat tekintélyt magának, ha megvannak a képességei rá. Lépcsőzetesen emelkedik a nomádok társadalma a tekintély és parancsolás hatáskörének mértéke szerint fel az uralkodóig. „Felülrétegzettnek” nevezik ezt a társadalmi struktúrát, mert emberréteg áll itt emberréteg fölött, s a rétegeket az új hódítások egyre szaporítják lefele. A régi hódítottak már fölébe kerülnek az újonnan meghódítottaknak.

De a társadalom szünetlenül mozgásban lévő dinamizmusa nemcsak ebben nyilvánul [meg], hanem abban is, hogy a felsőbb rétegek is egyre gyarapodnak



Törzsszövetség –

Székely Bertalan 1895 és 1897 között alkotott *Vérszerződés* című freskója a kecskeméti városháza dísztermében (Wikimedia Commons)

az alsóbb rétegekből felemelkedettekkel a családon keresztül, azon a módon, amit fentebb vázoltunk. Az uralkodó réteg nem kaszt, hanem bizonyos minőséghez, tulajdonságokhoz van kötve, melynek megszerzésével a meghódított is tagja lehet az uralkodó népnek. Hogy ennek mi a feltétele, azt Mao-tun hun királynak [Kr. e. 209–174], az ázsiai hun hatalom megalapítójának a kínai császárhoz intézett levele árulja el. Huszonhat birodalmat igazott le, írja, s „ezzel mindezek hunokká váltak, és a népek, melyek íjat feszítenek, immár egyetlen családdá egyesültek”. Mint ahogy a családfő, az uralkodó is befogadja családjába az arra méltóakat.

A nomád birodalom határtalanul kitágított család, egész szervezete, uralmi rendszere annak az alkatát utánozza, de ez a birodalom-család is csak *mintha* a vérségen épülne fel, valójában az életforma közössége. A *hunság* életforma. Nem a nyugati értelemben vett nép, mely a maga továbbnemzéséből szaporodik és folytatódik, hanem mindazokból, akik íjat feszítő lovasok. Az első feljegyzett adatot Hérodotosz történelmi művében olvashatjuk. A mai délorosz síkságok Kr. e. 7–8. századbéli nomád lovasairól, a szkítákról, szittyákról írva elmondja, hogy ezek igen különféle származásúak, nyelvűek, ám azért valamennyien szkíták – magyarázza csodálkozva a közös származású törzsi formákhoz és szellemhez szokott görög –, úgyannyira, hogy például görögök is telepedtek közéjük, fölvtették szokásaikat, lóra szálltak és ide-oda vándorolnak jószágaikkal, „s ezért őket görög szkítáknak nevezhetjük”.

A „szkítaság-hunság-nomádság” tehát egy hatalmas, igen különböző fajú, származású, nyelvű, etnikumú *kultúrkör*, de nem közösség sem népi vagy nemzeti, sem politikai értelemben. Közösségnek ők csak a nemzetséget érzik, későbbi bővülés során a törzset, de ezek mihamar elhagyják a vérség alapját, s önkéntes vagy erőszakos, de mindig mesterséges társulások. A Megyer-törzs például finnugor volt, főnökei, az Árpádok ősei pedig törökök. A vérség már csak szimbólum, melyet szertartással létre lehet hozni. E kis közösség és a birodalom között pedig nincs középfok. A birodalom az első politikai szervezet, amely a még nempolitikai közösséget követi. A birodalom abroncsában válnak aztán a törzsek néppé és nemzetté, ha idejük van rá. E fejlődés alapja az, hogy *valakinek a népévé* váltak. Az uralkodó személye, ki megszervezte őket és úrrá tette, gazdaggá és hatalmassá, kitől a birodalom áldásai származtak rájuk: ez forrasztja



Árpád népe –

Tiltakozás a Hősök terén az erdélyi falurombolás ellen, 1988. június 27. (Fortepan / Várhelyi Iván)

őket össze. Személyes sorsközösség ez, mely a dinasztia *karizmáján*, az égi származáson és kegyelmen alapul. S nem is tart tovább, csak míg a kegyelem és áldás. A szerencse elfordulásával a nép is elfordul urától, részvétlenül nézi hatalmának megsemmisülését és a birodalom szétbomlását. A közös vezetés megszűnik, a törzsek, nemzetségek szétválnak, irányításukat ismét a főnökök veszik autonóm módon kezükbe. Megszűnik a nép, a nemzet elvetél. Az „egyetlen család” felbomlik, az íjat feszítő lovasok nem „hunok” többé.

E népek történéstét állandó zavarban tartja, hogy egyszer csak nyom nélkül eltűnnek, a források többé sosem emlegetik őket. Ma már tudjuk, hogy ez távolról sem megsemmisülésüket jelenti. Ugyanazokkal állunk szemben továbbra is, csak más név alatt. A név voltaképpen nem az övék, hanem az időleges politikai hatalomé, mely egy időre együtt tartja őket. Neveik tehát szakadatlanul változnak. A századok folyamán százféle néven bukkannak fel. Mint az áldást, a nevet is uruktól kapják. Nem vesznek át azonban egy lényeges dolgot: a mítoszt és küldetéstudatot.

Az égi származás és különös elhivatottság csak a dinasztiát illeti, népei nem osztoznak benne. Ők csak eszköz és az áldás élvezői. A közösség alapja ez, nem pedig a cél, a hivatás közössége. Ezért bomlanak fel a népek egységei, a hunok, bolgárok, kazárok, avarok nemzetei, mihelyt a dinasztia valami okból elveszti hatalmát felettük. A legenda azonban tovább övezheti a családot, s mi sem állja útját, hogy alkalomadtán újra az élre lendüljenek és új birodalomba fogják össze az íjat feszítő lovasokat. A birodalom dolga a király dolga. A népek mit sem tesznek benne, mert hitük szerint nem is tehetnek. Rajtuk semmi sem áll. Ők csak várják az áldást hozó urat.

A magyar nemzet is e kultúrkörben, ezen a módon fogantatott.

ŐSI MAGYAR NEMZETFOGALOM

A magyarság tehát nem volt eredetileg sem etnikailag, sem nyelvileg egység, s nem volt politikailag sem. A törzsek még az új haza földjén is megtartották autonómiájukat, oly mértékben, hogy még egy századig önállóan viselnek hadjáratokat és űznek külpolitikát. A központi hatalmat, a valódi államiságot csak Szent István teremti meg, megszüntetve a törzsfők autonóm hatalmát, s a fejedelem szakrális és bírói szerepét a király kormányával cserélve fel. Ugyancsak ő adott kulturális fejlődésünknek is határozott egységes irányt, amikor a nyugati szellem és római katolicizmus mellett döntött, véget vetve a bizánci befolyásnak és egyházi tétovázásnak. Ami a törzseket kezdetben összetartotta, az pusztán a fejedelem személye volt, családjának hagyománya erején és jogán. A magyar nemzetet nem a vér, nem a nyelv, nem az államiság teremtette meg, hanem egy merőben szellemi tényező

A közösségérzés sem ekkor, de még a királyság első századában sem az egymáshoz tartozás öntudatában nyilvánult meg, hanem abban, hogy valamennyien a vezérhez, majd a királyhoz tartoznak. Az összetartó, közösségalkotó tényező kizárólag az uralkodó személye. Az a magyar, aki a király alattvalója. A népnek nincs sem eredethagyománya, sem hivatástudata. Ezek még a dinasztia kizárólagos tulajdonai. Csak a 13. század folyamán következik be, sok egyéb változás mellett, annak a gondolatnak a felmerülése, hogy az alattvalók a királytól függetlenül is, önmagukban is egység. Az egységnek pedig a nép eredetmondája és a vérszerződésnek ekkor költött jogászi szövege ad tartalmat és alapot. Az alattvalók átveszik a királyi család hagyományát, és részt követelnek az ország sorsának intézéséből. Ekkor ébrednek rá, hogy ők nemzet. A család eredethagyományát kiterjesztik önmagukra, s azt hirdetik, hogy amint az Árpádok Attila ivadécai, úgy a magyarság a hunok leszármazottai. A nemzeti közösség alapja még szellemibbé válik: annak a tudata ez, hogy Árpád és unokáinak népe a világbíró Attila népének utódai, s ez az ősi hatalom páratlan fölényének öntudatával jár együtt. Egy kis túlzással azt mondhatjuk, hogy amint az őshaza lovasait az a büszkeség fogja lelki egységbe, hogy ők a kagán hódító seregének harcosai, úgy most a középkori magyarság egységét is egy büszkeség teremti meg: Attila hunjainak ivadécai ők. Az a magyar, aki erre büszke.

A középkori Magyarország tehát hű utóda az eurázsiai nomád birodalmaknak: soknyelvű és sokszokású, s a különféle népek békén élnek egymás mellett a nomád kagán utódainak jogara alatt. Alapja ugyanaz a nemzeti-ségi politika, hogy mai kifejezéssel éljünk, melyen azok is nyugodtak. Természetesen nehéz volna eldönteni, hogy a politika tudatában volt-e annak, milyen eredetű, vagy pedig elfeledte keleti mivoltát, s nem mint ősi örökséget gyakorolta tovább, hanem mint az új kultúrkör követelményét, a keresztény univerzalizmust. Bizonyítani nem tudjuk, de tagadni sincs okunk. A tények ezek: Szent István *Intelmeiben* a hospitalitás szokatlanul erős hangsúlyt kap, mintáival szemben egészen eredeti módon, s ez a hospitalitás fennmarad nálunk akkor is, midőn külföldön már elejtik. Minden nemzet sokféle elemből vegyül. Nyugaton ez mihamar feledésbe merül, s megszületik a közös származás egységére alapozott nemzetfogalom. Nálunk a sokféle eredet iránti közömbösség, a türelem és fölényes elnézés ősi bölcsessége sohasem hunyt ki; élt az érzés, hogy a nemzet valami egészen más, mint a vérség. ■

Joó Tibor könyvei és különnyomatban megjelent művei

Történetfilozófiai alapok Böhm Károly rendszerében. Studium, 1927.

Ady arca a történetphilosophia megvilágításában. Egyetemi Bethlen Gábor Kör–Studium, 1928.

A történetfilozófia feladata és Ernst Troeltsch elmélete. Az Egyetem Barátainak Egyesülete, 1931.

Böhm Károly ifjúkori önéletrajza. Egyetemi Bethlen Gábor Kör, 1931.

Kerkapoly Károly történetfilozófija. Adat a hegelianizmus történetéhez. Egyetemi Nyomda, 1932.

Spranger [kiadó nélkül] 1932.

A korszellem mint történetfilozófiai kérdés. Egyetemi Nyomda, 1933.

Bevezetés a szellemtörténetbe. Franklin, 1935; Attraktor, 2017.

A magyar nemzeti szellem. Magyarságtudomány, 1938.

A magyar nemzeteszmé. Franklin, 1939; Univerzum, 1990.

Nemzetnevelés és szociálpolitika. Állami Nyomda, 1939.

Magyar nyelvű filozófiai kéziratok a Széchényi Könyvtárban. Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtár, 1940.

Mátyás és birodalma. Athenaeum, 1940; Attraktor, 2016.

Magyar nacionalizmus; Athenaeum, 1941; [magánkiadás] 1997.

Vallomások a magyarságról – A magyar önismeret breviáriuma. Hungária, 1943; Pro Hungaris Kulturális Értékközvetítő Alapítvány, 1995.

Történetfilozófia és metafizika – Válogatott írások (vál. és bev. Filep Tamás Gusztáv) Ister, 2001.